Oikeusministeriö NEUVOSTORAPORTTI OM2019-00046

LAVO Aittoniemi Eeva(OM), Arenmaa Katja, Kumpulainen Sini(OM) 07.02.2019

Asia
EU; OSA; Epävirallinen oikeus- ja sisäasioiden neuvosto 7.-8.2.2019; oikeusasiat

Kokous
07.02.2019 - 08.02.2019

Epävirallisessa oikeusministereiden kokouksessa Bukarestissa oli keskusteluaiheina seuraavan komission ohjelmaan vaikuttamiseksi ja Tampere 20 vuotta -hengessä EU:n siviili- ja rikosoikeudellisen yhteistyön tulevaisuus. Oikeusministereiden lounaalla keskusteltiin sähköisestä todistusaineistosta rikosasioissa, erityisesti tehokkaan rikostorjunnan ja perusoikeuksien välisestä tasapainosta. Kokouksessa ei tehty päätöksiä.

Sekä siviili- että rikosoikeuden puolella lähtökohtana jäsenvaltioilla on se, että ei ole suuria uusia lainsäädäntötarpeita, mutta joitakin sääntelykohteita keskustelussa identifioitiin. Ensisijaisesti pitää kuitenkin keskittyä implementointiin ja tehokkaaseen soveltamiseen, konsolidointiin ja koulutukseen. Oikeusalan keskeisiä nousevia teemoja ovat tekoäly ja digitalisaatio.

Keskustelussa EU:n siviilioikeudellisen yhteistyön tulevaisuudesta tehokkaan täytäntöönpanon ja soveltamisen keinoina nähtiin mm. käytännön toimijoiden koulutus ja EU:n verkostojen tukeminen.

Rikosoikeudellisen yhteistyön tulevaisuudesta käydyssä keskustelussa katsottiin, että osana implementoinnin ja toimeenpanon tehostamista tulisi arvioida myös EU-tuomioistuimen ratkaisukäytäntännön vaikutuksia, ja varmistaa että tarvittava perusoikeuspohja on kunnossa. Olemassa olevan sääntelyn arviointi ja käytännön kokemusten kartoitus antavat osviittaa myös siitä, miksi joidenkin instrumenttien soveltaminen on ollut vähäistä; niiden näkyvyyden lisääminen alan toimijoiden keskuudessa mm. koulutuksen kautta koettiin tärkeäksi, samoin uusien teknologioiden käyttöönotto soveltamisen helpottamiseksi. Myös Eurojustin ja EJN:n roolia pidettiin tervetulleena rikosoikeudellisen yhteistyön edistämisessä.

1. EU:n siviilioikeudellisen yhteistyön tulevaisuus

Pj alusti keskustelun siviilioikeudellisen yhteistyön tulevaisuudesta painottamalla implementoinnin tärkeyttä, EU-tuomioistuimen tulkintatyötä, yhteisiä periaatteita ja eri maiden oikeudellisten perinteiden kunnioittamista. Yhteiskunta kehittyy ja lainsäädännön on

muututtava sen mukana (esim. digitalisaatio), mahdollisesti tarvitaan myös uutta sääntelyä. Nyt onkin hyvä aika keskustella tulevaisuudesta.

Komissio totesi, että EU:lla on olemassa kattava siviilioikeudellinen lainsäädäntö, jonka soveltaminen ja täytäntöönpano pitää varmistaa. Lainsäädännön pitää perustua yhteisiin arvoihin, luottamukseen ja perusoikeuksien kunnioittamiseen. Samalla pitää pysyä teknologisen kehityksen kyydissä, ml digitalisaatio ja tekoäly. Lisäksi päivittäistä käytännön työtä tulee tukea (EJN, oikeudellinen koulutus, sidosryhmät). Myös globalisoitumisen haasteisiin pitää vastata.

Euroopan parlamentin JURI-valiokunnan pj:n mukaan tehokkaat oikeudelliset järjestelmät ovat tärkeitä sekä yrityksille että kuluttajille ja kansalaisille. Luottamus kansallisiin oikeusviranomaisiin vahvistunut, mutta tarvitaan lisää yhteistyötä. Korosti myös sääntelyn selkeyden tärkeyttä sekä tuomareiden ja ammatinharjoittajien koulutusta. Pitää jatkaa implementointityötä ja turvautua tarvittaessa uudelleentarkastelulausekkeisiin. EP nosti esiin myös tarpeen saada aikaan hyvän hallinnon säädös (SEUT 298).

Jäsenvaltioiden puheenvuoroissa pidettiin yleisesti keskeisenä, että nyt on aika keskittyä olemassa olevan lainsäädännön implementointiin, konsolidointiin sekä tehokkaaseen täytäntöönpanoon ja soveltamiseen. Viimeisen 20 vuoden aikana on saavutettu paljon, mutta luottamusta maiden kansallisiin järjestelmiin pitää lisätä. Vastavuoroinen tunnustaminen ja tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus ovat tärkeitä luottamuksen varmistamisen kannalta. Mahdollisen uuden lainsäädännön pitäisi tuoda aitoa lisäarvoa. Muutamia mahdollisia uusia lainsäädännön aloja identifiointiin, esimerkiksi haavoittuvassa asemassa olevat aikuiset ja jäsenvaltioiden mahdollisuudet tehdä bilateraalisopimuksia unionin toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Tulevaisuuden haasteina ja toisaalta mahdollisuutena pidettiin yleisesti digitalisaatiota ja tekoälyä. Käytännöntoimijoiden koulutus sekä kansalaisten tietoisuuden lisääminen nähtiin tärkeinä työkaluina toimeenpanon tehostamisessa, samoin kuin EU:n verkostojen ja e-Justice työn tukeminen. Kansainvälisen yhteistyön roolia korostettiin; oikeusyhteistyötä kolmansien maiden ja esim. Haagin konferenssin piirissä on tarkasteltava lähemmin. Myös tulevan Judgments-konvention ratifiointi nostettiin tässä yhteydessä esiin.

Suomi ei muiden jäsenmaiden tapaan näe selkeää tarvetta uudelle sääntelylle. Tärkeää on keskittyä jo hyväksyttyjen instrumenttien sujuvaan ja tehokkaaseen täytäntöönpanoon. Yksittäisten instrumenttien tarpeellisuutta tulisi voida arvioida uudelleen, ja tarvittaessa vanhentunutta lainsäädäntöä kumota. Tärkeitä tulevaisuuden teemoja ovat tekoäly ja modernisaatio. Niihin liittyvät esteet tulisi poistaa. Tarvitaan mahdollistavaa sääntelyä ja sen tulee olla teknologianeutraalia. Suomi nosti esiin myös EU:ta laajemman siviilioikeuden alan yhteistyön, jota pidämme erittäin tärkeänä.

Pj veti keskustelun yhteen toteamalla, että jäsenvaltiot pitivät siviilioikeudellisen yhteistyön tulevaisuutta koskevaa keskustelua oikea-aikaisena. Jo hyväksytty sääntely on kansalaisille tärkeää ja helpottaa heidän elämäänsä (mm. päätösten nopeampi rajat ylittävä täytäntöönpano). Valtaosa jäsenvaltioista oli sitä mieltä, että koska nykysääntely on monimutkaista, nyt pitäisi keskittyä sen konsolidointiin. Lisäksi sääntelyn näkyvyyttä pitää parantaa sekä oikeusalan toimijoiden että kansalaisten keskuudessa. Oikeusalan ammattilaisten kouluttaminen ja EU-rahoitus tukevat sääntelyn implementointia. Jäsenvaltiot vaikuttavat halukkaammilta tarkastella uudelleen nykyistä sääntelyä kuin keksiä uusia lainsäädäntöaloitteita. Erityisesti tarve vastata digitalisaation haasteisiin nousi esiin puheenvuoroissa. Lisäksi jäsenvaltiot korostivat tarvetta vahvistaa EU:n roolia kansainvälisillä areenoilla ja ylläpitää suhteita kolmansiin maihin.

2. Työlounas: Sähköinen todistusaineisto rikosasioissa: tehokkaan rikostorjunnan ja perusoikeuksien välinen tasapano

Oikeusministereiden työlounaalla komissio esitteli ehdotuksensa neuvottelumandaateiksi, joiden tarkoituksena on käynnistää sähköistä todistusaineistoa koskevat sopimusneuvottelut Yhdysvaltojen kanssa, sekä antaa komissiolle mandaatti osallistua Euroopan neuvostossa käynnissä oleviin neuvotteluihin (EN:n kyberrikollisuutta koskevan sopimuksen toinen lisäpöytäkirja). Lisäksi Pj:n asiakirjapyynnön pohjalta keskusteltiin e-Evidence -ehdotusten tarpeellisuudesta sekä siitä, miten niissä pystytään turvaamaan yksilöiden oikeudet ja varmistamaan oikeusturvatakeet.

PJ totesi vievänsä E-evidence -pakettia eteenpäin neuvoston yleisnäkemyksen pohjalta. Komission nyt esittämät mandaattiehdotukset ovat tärkeitä.

Suomi muistutti puheenvuorossaan, että E-evidence -asetusehdotukseen liittyy Suomelle vaikea perustuslakikysymys. Mandaattiehdotuksiin Suomella ei ole vielä kantaa.

3. EU:n rikosoikeudellisen yhteistyön tulevaisuus

Pj totesi Tampereen Eurooppa-neuvoston vuonna 1999 käynnistämän rikosoikeuden alan kehityksen edenneen huomattavasti. Tampereella vastavuoroinen tunnustaminen niimettiin rikosoikeudellisen yhteistyön kulmakiveksi. Edellinen puheenjohtaja Itävalta aloitti keskustelun vastavuoroisesta tunnustamisesta ja luottamuksesta, joka on edellytys kaikelle tällä alalla tehtävälle yhteistyölle.

Keskustelussa oltiin yleisesti sitä mieltä, että rikosoikeudellisen yhteistyön alalla on saavutettu paljon, mutta yhteistyötä voidaan edelleen vahvistaa. Kunnianhimon tason oltava korkealla. Nyt on aika analysoida olemassa olevaa lainsäädäntöä. Useat jäsenvaltiot alleviivasit sitä, että yhteistyön perusta on luottamus jäsenvaltioiden välillä. Tässä yhteydessä osa jäsenvaltioista nosti esiin huolia oikeusvaltioperiaatteen ja perusoikeuksien kunnioittamisesta.

Kuten siviilioikeudellisen yhteistyön tulevaisuuskeskustelussakin, yhteistyön edistämisen keinoiksi nähtiin mm. EU:n oikeudellisten verkostojen ja Eurojustin työn tukeminen sekä parhaiden käytäntöjen jakaminen.

Kokonaisuutta tarkastellen suuria lainsäädäntöaukkoja jäsenvaltiot eivät rikosoikeudellisessa yhteistyössä nähneet. Eräiden instrumenttien osalta nähtiin kuitenkin tarvetta vaikutusarvioinneille. Pääsääntöisesti katsottiin, että nykyistä lainsäädäntöä tulisi arvioida perusteellisesti kokonaisuutena, tarkastellen sen soveltamista ja EUT:n oikeuskäytäntöä. Mahdollisena lainsäädäntöä vaativana alueena mainittiin joissakin puheenvuoroissa rikosoikeudellisten menettelyiden siirtäminen toiseen EU-maahan.

Digitalisaation edistämistä tuettiin laajasti rikosoikeudellisin yhteistyön alalla. Useat jäsenvaltiot toivoivat pikaista etenemistä E-evidence –hankkeen kanssa. E-justice ohjelman täytäntöönpanon tukeminen nähtiin tärkeänä. Synergian varmistaminen Eurojustin työn kanssa nousi niin ikään esiin.

PJ veti keskustelun yhteen toteamalla, että EU-lainsäädäntöön vaikutetaan olevan tyytyväisiä ja kokemus on, että vastavuoroisen tunnustamisen periaate toteutuu. Toisia vastavuoroisen tunnustamisen instrumentteja on käytetty paljon, toisia vähän vähemmän. Seuraavaksi on tärkeää arvioida hyviä käytäntöjä ja mahdollisia soveltamisvaikeuksia. Keskustelua tarvitaan

asiantuntijoiden kanssa, jotta soveltamista voidaan edistää. Pitää myös arvioida EUT:n oikeuskäytännön vaikutuksia. Lainsäädännön osalta enemmistö ministereistä oli katsonut, että nykyistä lainsäädäntöä pitää arvioida ja tunnistaa mahdolliset uudet alueet, joilla tarvitaan sääntelyä. Painopisteen tulee olla paremmassa täytäntöönpanossa mm. käytännön toimijoita kouluttamalla ja ottamalla käyttöön uusia teknologioita. Sähköisten todisteiden vaihtamista koskeva alusta otetaan käyttöön vuoden lopussa. Ministerit piti tervetulleena Eurojustin ja EU:n oikeudellisen verkoston roolia rikosoikeudellisen yhteistyön edistämisessä.

Kokouksen lopuksi Puola esitti kutsun elokuussa järjestettävään totalitaaristen hallintojen uhrien muistopäivään Molotov-Ribbentrop-sopimuksen 80-vuotispäivänä elokuussa 2019.

Suomen edustajat

OM kp Timonen ja muu virkamiesdelegaatio

Asiakirjat

Discussion paper – Judicial cooperation in civil and commercial matters, Discussion paper - e-evidence, Discussion paper – Future judicial cooperation in criminal matters.

Liitteet

Viite

Asiasanat	oikeus- ja sisäasiat
Hoitaa	**OM, SM, UM**
Tiedoksi	EUE, STM, TEM, TULLI, VM, VNK, VTV